

Georg Gersons gravsten, Mosaik Begravelsesplads i Møllegade. Foto: Allan Falk.

Georg Gerson – komponist og borger

Georg Gerson

– komponist og borger

Komponisterne Christoph Ernst Friedrich Weyse (1774-1842) og Friedrich Kuhlau (1786-1832) havde deres virke i Danmark i begyndelsen af 1800-tallet. Deres musik lever stadig; Weyses sange hører til kernen af det danske fællessangsrepertoire, og Kuhlaus sonatiner bliver indøvet af håbefulde klaverelever. Til forskel fra dem er Georg Gersons (1790-1825) musik kun lidet kendt i dag.¹ I denne artikel vil jeg forsøge at råde bod herpå ved at løfte hans liv og værk ud af en efter min mening ufortjent upåagtethed. Min igangværende nyudgivelse af Georg Gersons overlevere kompositioner tjener samme formål.

Af Christian Mondrup

Gerson levede i det tidlige 1800-tal i enevældens Danmark. Men både her og i det øvrige Europa gjorde andre tankesæt om frihed og lighed sig gældende. Enevælden og de nye tanker dannede rammen om hans deltagelse i tidens musikliv og hans involvering i den danske finansverden gennem bankierfirmaet J. Hambro og Søn. Hans 'dobbeltiliv' kan være en del af forklaringen på nutidens ringe kendskab til hans musikalske værker, og i sam- og eftertiden er han ofte betegnet som begavet dilettant.² Set fra mit nutidige perspektiv bestræbte Gerson sig på at udfylde sin plads i samfundet som fremtrædende borger med de forventninger og begrænsninger, der knyttede sig dertil, og samtidig udfolde sig som fritænkende kunstner. For mange forblev det et enten-eller. Da kunstneren Weyse og borgerdatteren Julie Tutein forelskede sig, blev Weyse således afvist af Julies far, den rige grosserer Peter Tutein.

Prolog – barndom

Georg Gersons far, Chajim Kenigsberg, blev født 1765 i en jødisk familie i Königsberg og døde 1839 i København.³ Han fik i 1789 lejdebrev i København,⁴ hvor han kaldte sig Heyman Gerson og etablerede sig som stadsmægler⁵ med betydelig økonomisk succes.⁶ Herom vidnede bl.a. familiens landsted Allélyst opført ved Frederiksberg Allé uden for byporten. Heyman Gerson giftede sig første gang 1789 med Sprinzche Esperance Melchior (1771-1797), mor til Georg og søsteren Rose (1795-1869). Efter Sprinzches død indgik Heyman Gerson ægteskab med Emilie Nathan David (1777-1855),⁷ og de fik børnene Nicolai (1802-1865) og Augusta (1815-1872).⁸ Georg Gersons søskende fik alle tilegnet en eller flere af hans kompositioner. Rose fik ved sin 20-års fødselsdag et smukt kalligraferet hæfte med duetter for sopran og tenor,

Olla Potrida eller Ruskumsnusk af Vocal-Duetter med Claveer-Accompagnement. Helliget sin Söster Rose's Födselsdag, den 24de Januar 1820.⁹

Nicolai fik til sin 15-års fødselsdag tilegnet et klaverstykke, *Eccossaise nach der Romance im Wasserträger* (G.127, 1817),¹⁰ og ved sin 20-års fødselsdag fik han overrakt seks franske romancer.¹¹ Til Augustas 7-års fødselsdag skrev Gerson musikken til en *Leiligheds Sang af Dr. David for 4 Mandsstemmer* (WoO 19, 1824).¹² Familiens velstand gjorde det muligt at pleje og udvikle den musikalitet, der kom til udtryk hos de fire søskende. Rose, Nicolai og Augusta blev således medlemmer af *Musikforeningen* fra dens stiftelse i 1836.¹³ Nicolai, der som Georg ernærede sig som forretningsmand, var i drengearene klaverelev af Friedrich Kuhlau og optrådte som solist i amatørkoncerter (se side 8) og senere ved Musikforeningens koncerter.¹⁴ Om hans pianistiske niveau vidner C.E.F. Weyses *Quatre etudes composées pour le pianoforte* op. 60 komponeret 1837, tilegnet Nicolai Gerson. Georg spillede violin og fik undervisning af musikere fra Det Kongelige Kapel:

[Han] naaede snart saadan en Grad af Færdighed, at han prima vista kunde udføre den første stemme i Haydns og Mozarts Quartetter.¹⁵

Jeg har ikke fundet oplysninger om Georg Gersons tidlige skolegang, men det fremgår af den københavnske grosserer Marcus Christian Bechs (1787-1875) erindringer, at han fik sin afsluttende skoleuddannelse i *Det Schouboeske Instituts* handelsklasse:

Ved Examen dette Aar kom jeg i øverste Handelsclasse. – Der var en Snes Dreng for det meste meget ældre og udvoxne. Vi mindre maatte ofte holde for, baade til Nar og Syndebok for dem. Al Klage eller Angivelse til Lærerne var forbudt under Revselse af disse store og stærke Dreng. I det hele stod jeg mig godt, da jeg i Grunden kunde mere end de, ved at jeg ofte hialp dem i Lectierne og Stilene. Ofte fik jeg Brystsukker og Chokoladekager for min Hielp af dem og deeltog i de af dem arrangerede Lege. Især erindrer jeg oftere at have faaet Slikkerier af en Jødedreng, Gerson, Søn af den rige Mægler Gerson.¹⁶

At Gersons forældre valgte denne skole, kan måske tolkes som udtryk for deres tilhørsforhold til *reformjødernes*.¹⁷ Det Schousboeske Institut var, som *Efterslægtsskabets* og *Borgerdydskabets* skoler, inspireret af filantropismen¹⁸ og lagde særlig vægt på realfag og moderne sprog. Georg Gerson kan allerede her have fået lagt grunden til sin i samtiden beundrede beherskelse af fransk, italiensk, engelsk – og tysk.¹⁹ De fleste af de få tekster, han har efterladt sig, er på tysk, og 80 af hans 105 solosange har tyske tekster. Ifølge Rasmus Nyerups (1759-1829) rejsefører fra 1800, *Kjøbenhavns Beskrivelse*, blev der talt tysk i byens jødiske familier,²⁰ og Gerson må, som sin senere kompagnon Joseph Hambro (1780-1848), have tilhørt den tysksprogede del af den københavnske befolkning.²¹

De første kompositioner i Gersons værkfortegnelse er to sange til fransk og tysk tekst skrevet i de sene skoleår. Om den første sang skriver Gerson i forordet:

I mit fjortende år begyndte jeg at skrive de første noder. Uden at have lært kompositionsregler lavede jeg en melodi til en fransk romance, der vakte meget bifald blandt mine venner. Der var ingen harmonisk ledsagelse, endsige en bas. Som bevis for, at jeg ikke kendte til de simpleste regler, begyndte romancen i A-mol og sluttede i C-dur.²²

Gerson anfører de indledende takter for hver komposition i værkfortegnelsen. Disse uddrag er den eneste overleverede kilde til denne og nogle få andre kompositioner:²³

Se nederst på siden

Teksten er fra Jacques-Antoine Révéroni Saint-Cyrs (1767-1829) bestseller-roman *Sabina d'Herfeld*, der udkom i 1796, og som i 1799 i tysk oversættelse opnåede at komme på den kejserlige censur i Wiens liste over forbudte bøger.²⁴ Gerson har tydeligvis allerede som halvvoksen været optaget af tekster med forbindelse til den franske revolution, og han genbrugte denne og andre tekster i senere kompositioner.

Læreår i Hamborg

I modsætning til sin senere svoger, kulturskribenten, økonomen og politikeren C.N. David (1793-1874),²⁵ der i 1809 blev dimitteret fra det Schouboeske Institut til universitetet, var Georg Gerson "bestemt til Kjøbmandsstanden".²⁶ 15 år gammel kom han 1806 i lære i handelshuset Fürst, Haller & Co. i Hamborg, som også hans senere forretningspartner Joseph Hambro (1780-1848) havde været det ti år tidligere.²⁷

Hamborg under fransk besættelse

Hamborg var i 1806 med 130.000 indbyggere en lidt større by end København med 100.000 indbyggere og havde i kraft af sin omfattende handel en mere fremtrædende økonomisk position.²⁸ 1790'erne, Napoleonskrigenes første årti, var præget af stærkt stigende handelsaktivitet, men dermed også af en dyrtid, der truede mange lønmodtageres eksistens.²⁹ I 1791 indledte byens klejnsmede en strejke, der bredte sig, lammede al produktion og først blev afsluttet ved militærets indgriben. I 1799 gik ca. 152 handelshuse fallit, da England blokerede Elben og dermed Hamborgs skibsfart.³⁰ Senatet forsøgte at holde Hamborg neutral i Napoleonskrigene, men i 1806, det år Gerson rejste til Hamborg, besatte franske tropper byen og blev der, indtil de blev besejret i 1814.

I det 18. århundrede vandt oplysningstanker i stigende omfang tilslutning i Tyskland, og den franske revolution vakte forhåbninger om et opgør med de tyske staters vilkårlige regimer. Den i Danmark fødte professor ved Kiels Universitet og musiksribent Carl Friedrich Cramer (1752-1807) var åbenlyst tilhænger af den franske revolution, og det kostede ham i 1794 professoratet, ligesom han blev landsforvist.³¹

Lorentz Fürst og Martin Joseph Haller Forhåbninger om frihed og lighed trivedes også blandt Hamborgs jødiske indbyggere. Blandt dem var Gersons foresatte, Lorentz Fürst (1763-1849)³² og Martin Josef Haller (1770-1852).³³ Joseph Hambro havde i sine læreår i Hamborg lært dem at kende som selvbevidste, belæste handelsborgere med et kulturelt vidsyn, som han forsøgte at videreføre.³⁴

Französische Romance, G.1, 1804.

De har givetvis øvet en tilsvarende indflydelse på Gerson. Han fortæller ofte om dem i sit selvbiografiske forord til fortegnelsen over hans værker.³⁵

Som ubemidlet havde Fürst erhvervet sig sprogfærdigheder og ernærede sig som tolk for tilrejsende købmænd, men etablerede også egen virksomhed.³⁶ I 1791 lejede han sig ind i et hus på Schaarmarkt tæt ved havnen af hensyn til sin virksomhed. Men en gruppe naboer forlangte, at det hamborgske senat lod Fürst bortvise og sørgede for, at pladsen ”også i fremtiden vil forblive helt befriet for jødiske beboere”.³⁷ Det førte til en del skrivelser mellem senatet og Fürst, der i en af dem skrev, at ”tiderne med gentagne ydmygelser jo dog er forbi takket være kejser Joseph [II] og Leopold, den franske konge før revolutionen og den prøjsiske konge”.³⁸ I 1792 besluttede senatet at fastholde udvisningen, hvorefter Fürst havde modet til at appellere afgørelsen til den øverste kejserlige domstol, Rigsammerretten. Under den årelange sagsbehandling henviste Fürst og hans advokater til lighedsprincipper: Jøder skulle ikke udbede sig nåde; de havde ydet noget og havde derfor noget at byde på. Det vidste man at profitere af i tvillingbyen Altona, hvor indbyggerne havde lige pligter og rettigheder.³⁹ Rigsammerretten sendte i 1802 sagen tilbage til Hamborg uden at afgive dom og overlod dermed Fürst til senatets afgørelse. Han havde udfordret det konservative Hamborg og ”taget borgerskabets værdier til sig så tidligt og i en sådan grad, at de ikke kunne indpasses i de bestående forhold”.⁴⁰ Juridisk led han nederlag, og to måneder senere måtte han i bogstaveligste forstand krybe til korset. Han selv, hustruen og deres tre børn blev døbt, og den følgende måned aflagde Lorentz Fürst ed som borger i Hamborg,⁴¹ hvor jøder måtte nøjes med at være undersåtter med skattepligt, men uden borgerret.

Martin Joseph Haller indvandrede til Hamborg fra Halle og oparbejdede en forretning. Han var fra 1799 knyttet til Lorentz Fürsts handelselskab Fürst & Comp. og fra 1804 kompagnon i firmaet, der nu hed *Fürst, Haller & Comp.*⁴² Hans sønnesøn, arki-

tekten Martin Haller, der bl.a. tegnede *Musikhalle*, Hamborgs filharmoniske koncerthus,⁴³ beskrev i sine erindringer farfaderen som

en højtbegavet, men temperamentsfuld mand, der oplevede mange ups and downs og som fra bar bund og uden protektion, bragte sin købmandsvirksomhed til blomstring. [...] Han var sproglyndig og meget belæst, ejede et stort bibliotek, ytrede sig ofte som forfatter til tryksager om aktuelle diskussioner. [...] Han [...] har efterladt sig en ikke ubetydelig samling delvist værdifulde gamle malerier, som han lejlighedsvist erhvervede sig billigt fra betrængte emigranter i begyndelsen af det 19. århundrede.⁴⁴

I 1805 blev hans søn Nicolaus Ferdinand (1805-1876) født. Familien var jødisk, men forældrene vægrede sig mod at lade drengen omskære som foreskrevet i ritualerne. De ville ikke udsætte barnet for denne operation, som de fandt ”langt farligere end almindeligvis antaget. Tilfælde af forblødning eller forkrøbling er slet ikke sjældne”.⁴⁵ Alle indbyggere skulle ifølge hamborgsk lovgivning have et religiøst tilhørsforhold, og da familien måtte påregne, at rabbinatet ville udstøde dem fra menigheden, så Martin Haller ingen anden udvej end at søge trosskifte til luthersk kristendom. Han fremlagde sit anliggende i et længere brev til Pastor Hübbe i Hamborg, hvori han mere gav udtryk for et oplysningspræget grundsyn end en kristen overbevisning. I jødiske familier som Hallers havde man det svært med de konservative kræfter i menigheden, der ”straffede overtrædelsen af en ceremoniel lov langt hårdere end en moralsk forseelse”. Først i 1817 grundlagde reformorienterede jøder ”Hamborgs nye Israelitiske Tempelforening” under modstand fra rabbinatet i Altona. Men da havde Martin Haller for længst forladt det jødiske fællesskab. Han havde, som Fürst, forsøgt at overvinde begrænsninger i et bestående system, men havde måttet resignere.⁴⁶

Oplysning, revolution og patriotisme

De radikalt demokratiske bestræbelser i Frankrig, der førte til revolutionen i 1789, trivedes også i oplysningsprægede kredse i Tyskland. Og en del intellektuelle nærrede, i det mindste i den første fase af den franske magtovertagelse, forhåbninger om et opgør med århundreders vilkårlige magtudøvelse, f.eks. Gerhard Anton von Halem (1752-1819),⁴⁷ tekstforfatter til en af Gersons sange, *Das Lied vom Glücke* (G. 31, 1809). Med patriotiske øjne tog den franske besættelse sig dog anderledes ud, som beskrevet mange år senere af en på begivenhedernes tid 5-6 årig borgerdatter, Marianne Prell (1805-1877):

Nu blev alt hos os indrettet på fransk vis. Vor gamle republikanske forfatning, som mangen en hamborger hæger om med sand kærlighed, blev spottet og afskaffet som forældet.⁴⁸

Von Halem og Marianne Prell har tydeligvis ikke samme opfattelse af ordene republik og forfatning. Som Lorentz Fürst, Martin Joseph Haller og Georg Gerson levede de i en overgangstid, en 'saddeltid' mellem et standssamfund og et industrisamfund, hvor sådanne ord kom til at ændre politisk betydning og retning.⁴⁹ Gerson valgte ofte tekster til sine sange, der afspejler disse brudflader.

Det gælder eksempelvis *Aria Napolitana* (G. 38, 1810) til et anonymt italiensk digt, der efter traditionen blev skrevet natten før digterens henrettelse for sin deltagelse i den revolutionære *Parthenopean-ske Republik* i Napoli 1799.

Digtet, som oprindeligt blev trykt i republikkens dagblad *Monitore Napoletano*, beskriver umiddelbart en uheldig kærlighed, idet dog en af stroferne henviser til den politiske kontekst. Denne strofe indgår ganske vist ikke i Gersons sang og heller ikke i det tekstforlæg, som han henviser til i sin værkfortegnelse.⁵⁰

Andante

Voce

E che sof-frir _ mi re-sta or che, il mio ben per - de - i, tut - to mi tol-se, o De - i ___ la

7

vo-stra cru-del - tà. Che bar - ba-ra for - tu - na, che in - a - spet-ta - to, e ven-to, è sta-to, un sog-no, un

14

ven-to la ___ mia fe-li - ci - tà, è sta-to, un sog-no, un ven-to la ___ mia fe-li - ci - tà.

forte piano

p

cresc.

f

p

fp

Aria Napolitana, G.38, 1810.

Men sangens baggrund har givetvis været såvel Gerson som tilhørerne bekendt. Den indledende og den udeladte strofe lyder i dansk oversættelse:

Jeg har kun lidelse tilbage efter tabet af min elskede. I guder har berøvet mig alt. Hvilken brutal skæbne, hvilken uventet tilskikkelse. Min lykke var som en flygtig drøm.

I det mørke fængsel, uden vederkvælgelse, berøvet min elskede, mistede jeg friheden. Jeg græder, sukker og skælver i raseri. Min lykke var som en flygtig drøm.⁵¹

Gerson skrev sangen, mens han opholdt sig i Hamborg, hvor den franske besættelsesstyrke i en periode bestod af italienske soldater.⁵² Han må have tilegnet sig det italienske sprog i disse år, sandsynligvis undervist af litteraten og lingvisten Antonio Ganganelli,⁵³ der skrev teksten til otte af Gersons sangkompositioner og måske også foreslog ham teksten til *Aria Napolitana*, som Gerson tilegnede Elisabeth von Hosstrup (1789-1837), hvis ægtemand, den fremtrædende købmand Gerhard von Hosstrup (1771-1851), i 1804 grundlagde *Börsenhalle* som hjemsted for klub- og forlagsaktiviteter m.m.⁵⁴ Forlaget udgav bl.a. en italiensk tekstsamling redigeret af Ganganelli til undervisningsbrug, herunder fire af Gersons sangtekster. Gerson færdedes i det til Börsenhalle knyttede selskabsliv, introduceret af Fürst og Haller, hvem sangens holdning næppe har været fremmed. Han har åbenbart kunnet tillade sig at tilegne den til et medlem af det borger-skab, hvis republik kort før var blevet undertrykt af fransk republikansk militærmagt.

Dagliglivet på kontoret og i fritiden Omgangstenen i handelskontoret og i Fürsts og Hallers hjem må have været ret utvungen. Det fremgår bl.a. af en anekdote om Gerson i et erindringskrift af C.N. Davids bror Benny David (1791-1883):

Jeg mindes, at han, medens han var ifærd med at opgjøre en combineret vanskelig Varecalculation, tegnede som Caricatur under sin Pult Chefens Portrait.⁵⁵

Og Gerson beretter selv i forordet til sin værkfortegnelse om en kanon (G. 36, 1810):

Hallers bror John Ries havde som øgenavn: Richard Arschbock – over dette navn skrev jeg en kanonisk sats for 3 stemmer og afsang den i hans tilstedeværelse ved middagsbordet hos Fürsts.⁵⁶

I forordet til værkfortegnelsen omtaler Gerson ikke sin bopæl under sin læretid. Han kan ligesom Joseph Hambro have boet hos et familiemedlem, eller han kan have været optaget i husstanden hos Fürst eller Haller, der i perioden 1806-1812 havde samme adresse, Deichstraße nr. 36.⁵⁷ Men han må have været en velset gæst hos begge familier, som det fremgår af forordet til værkfortegnelsen, af kompositioner tilegnet principalernes døtre, Lisette Fürst⁵⁸ og Augusta Haller (1799-1883),⁵⁹ og af Benny Davids karakteristik af hans personlighed: ”Han var en smuk Mand, elegant i Klædedragt, og var vel seet af det smukke Kjøen, som jeg troer han hyldede”.⁶⁰ Gerson må have haft rig anledning til at udfolde sine musikalske og selskabelige talenter.

The image shows a musical score for a three-part canon. It consists of three staves: Soprano, Tenore, and Basso. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is common time (C). The Soprano part is mostly rests. The Tenore and Basso parts have lyrics: 'R c A b R c A b R c A b'.

Dreistimmiges Canonisches Lied R-c---A--- G.36, 1810.

Herom vidner hans værkfortegnelse med dens til-egnelser og ofte omfattende lister over medvirkende ved opførelser af værkerne. Her finder man navne fra Hamborg og andre nordtyske byer, f.eks. Elisabeth von Hosstrup, sangeren og pianisten Christiane Sengstack (1783-1867)⁶¹ og Rebecka (Betty) Beer (1793-1850).⁶²

I lære hos Andreas Romberg

M.J. Haller har givetvis haft lejlighed til at høre sin lærling Gersons smukke violinspil, og i 1807 satte han ham i forbindelse med nogle amatører, der spillede strygekvartetter.⁶³

I november samme år, altså netop fyldt 17 år, komponerede jeg med violinen i hånden en violin-kvartet. Anledningen hertil var nogle kvartetforeninger, som jeg var blevet inddraget i på grund af min violin. Glæden ved kvartetsspil var helt ukendt for mig i København. Gennem dette firestemmige sammenspil må kærligheden til harmonien have udviklet sig hos mig. Næppe var denne første kvartet udtænkt, før den var sat i partitur, stemmer skrevet ud, og kvartetten spillet hos hr. Kleinschmidt.⁶⁴

Hans medspillere berømmede komponisten og violinisten Andreas Romberg (1767-1821). Gerson hørte ham som solist ved en koncert og

forbausedes [...] i den Grad over at høre noget, hvorom han ingensinde før havde haft nogen Anelse, at han strax den næste Dag henvendte sig til Capelmesteren for at nyde Underviisning hos ham. Romberg lod ham nu begynde skolen aldeles forfra, men det varede ikke længe inden Gerson blev hans fortrinligste Elev og som følge heraf ogsaa den intimeste Ven af saavel Andreas som af Bernhard Romberg [1767-1841], denne »König der Violoncellspieler« [cellister].⁶⁵

Romberg hørte Gersons strygekvartet (G. 8, 1807) rosende omtalt og bad om at måtte se partituret,

som han kun ventede sig lidet af, da han kendte min musikalske uvidenhed. Jeg rakte ham bævende partituret, som han gennemlæste, tilsyneladende med megen fornøjelse, vel sågar med beundring. Han fandt form og rigtig modulation, men i øvrigt den ene harmoniseringsfejl efter den anden. [...] Han udtalte en del opmuntringer, anbefalede mig nogle bøger (som jeg aldrig læste) og rettede de allergroveste fejl.⁶⁶

Det blev begyndelsen på Gersons uddannelse som komponist med Romberg som vejleder. Og vejledningen fortsatte indtil Rombergs død. Romberg afsløgte at give Gerson den tids formelle kompositionsuddannelse baseret på tekniske øvelser i generalbas og kontrapunkt.⁶⁷ Han hævdede, at Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791) ikke lærte teori hos sin far, Leopold Mozart (1719-1787), men fik den fornødne forklaring på musikalske regler, når hans kompositioner blev rettet igennem. Efter Andreas Rombergs død kunne man i en nekrolog i *Allgemeine Musikalische Zeitung* læse, at hans tilgang til og efterfølgende uddannelse i komposition havde været som Gersons. Han havde skrevet sine første musikstykker uden formelle musikteoretiske forudsætninger og lært af sine forsøg.⁶⁸ Det er givetvis blandt årsagerne til, at Gerson lige til Rombergs død opretholdt kontakt med ham som musikalsk mentor. Desværre er Gersons brevveksling med Andreas Romberg ikke bevaret,⁶⁹ men i et brev til forlæggeren Carl Friedrich Peters omtaler Romberg Gerson som ”en af mine mest ærede og fortjenstfulde elever”.⁷⁰ I forordet til sin værkfortegnelse beskriver Gerson, hvordan han arbejdede med sine kompositioner og fik respons hos Romberg. Et eksempel er fugaen i den 3. strygekvartets (G. 20, 1808) afsluttende polonaise:

Temaet bestod kun af 3 takter. I de første 20 takter bevarede jeg overblikket, dvs. jeg kunne læse og forstå hvad jeg havde skrevet. Men nu blev det mig for broget – det svimlede for mig, og så skrev jeg videre (på et afrevet nodeblad), og da jeg var færdig, kunne jeg ikke selv læse det. Jeg løb hen til min herlige lærer⁷¹ med ordene: »her har jeg skrevet noget, som jeg ikke selv forstår; sig mig om det er godt eller helt forrykt«. Og det var ikke forrykt. R[omberg] smilede og glædede sig, stregede meget ud, men lod alle imitationer, modulationer, omvendinger, sammensmeltningen af det første fugatema med polonaisens muntre former stå.⁷²

Andreas Romberg har givetvis støttet og opmuntret Gerson i hans forkærlighed for kontrapunktiske kompositionsteknikker. For Romberg var kontrapunktet kernen i det kompositoriske håndværk.⁷³

Andreas Rombergs fætter, cellisten og komponisten Bernhard Romberg (1767-1841), stod ligeledes Gerson nær og forholdt sig til hans kompositioner. Da Bernhard Romberg i 1821 afholdt en koncert i Hofteatret i København, blev Gersons Orkesterouverture nr. 2 i Es-dur (G. 147, 1818) sat på programmet på Bernhard Rombergs foranledning.⁷⁴ I Hamborg havde Gerson også lejlighed til at præsentere sin musik for andre af tidens komponister. Blandt dem var Louis Spohr (1784-1859), der spillede 2. violin i Gersons strygekvintet (G. 41, 1811) under et af sine besøg hos vennen Christian Friedrich Gottlieb Schwencke (1767-1822, Hamborgs sidste kirkemusikdirektør). Ifølge Gerson selv fremhævede Schwencke Gersons strygekvintet som bedre end Rombergs (op. 23, SteR 81, 1807).⁷⁵

Bankier og musikelsker i København

I april 1812 afsluttede Gerson sine læreår i Hamborg og vendte hjem til København. Rejser med datidens befordringsmidler var langsommelige, og Gerson benyttede tiden til at komponere, i dette tilfælde sin femte og sidste strygekvartet (G. 63, 1812),

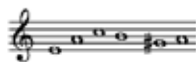
"som en slags afsked fra Hamborg".⁷⁶ Dette værk er blandt de meget få, der blev udgivet på tryk i samtiden, i 1826, året efter Gersons død. Kvartetten viser den 22-årige Gerson som en idérig og erfaren komponist.

Karakteristisk for Gerson, der havde en udpræget hang til musikalsk systematik som kanoner og fugæer, tilstræbte han konsistens ved at basere de fleste af kvartetens temaer på én gennemgående tematisk ide, et 'motto': *Se næste side øverst*

Joseph Hambro ansatte Gerson som bogholder i sit handelshus Hambro & Søn og gjorde ham i 1816 til sin kompagnon,⁷⁷ primært beskæftiget med husets bankvirksomhed. Men det afskar ikke Gerson fra at komponere. Han udnyttede ledige stunder som beskrevet af bankieren Wilhelm Smidt (1801-1884), der i sin ungdom var ansat hos Hambro & Søn:

[...] naar han i Middagsstunden søgte Adspredelse ved Ridetoure, var hans Aand saa levende og virksom, at han paa Hesten componerede sine største Compositioner, som han derpaa nedskrev om Aftenen. Dette var navnlig Tilfældet med Overturen i Es-dur, som han indtil den mindste Detail gjennemtænkte paa sine Ridetoure, og som Beviis paa den Lethed og Hurtighed, hvormed Gerson arbejdede, kan meddelere af disse Linier berette, at denne Overture blev opskreven den 1ste Septbr. 1818, leveret den 5te Septbr. til Afskriveren og den 8de prøvet i et Selskab af Dilletanter under Capelmusicus Foghts Direction. Det var sjældent, at en saadan, selv i Hast nedskreven, Partitur underkastedes Rettelser eller Forandringer.⁷⁸

I 1821 udnævnte Frederik 6. (1768-1839) Joseph Hambro og Georg Gerson til *hofråd* som anerkendelse af deres indsats for at formidle et engelsk lån til den danske statskasse, der var stærkt betrængt oven på revolutions- og Napoleonskrigene 1792-

1. *Allegro risoluto*,
takt 1, hovedtema:

takt 30,
sidedema:

2. *Menuetto*
Scherzando
Allegretto, takt

Trio, takt 73:

3. *Andante con moto*,
takt 2:

takt 59
(tilbageløb i
omvending):

4. *Rondo Allegro*
molto, takt 1:

takt 53:

1815.⁷⁹ Gerson, der usædvanligt for tiden beherskede engelsk, foretog flere forretningsrejser til London, hvor hans musikalske og selskabelige talenter kan have fremmet forhandlingerne om lånet. Således komponerede han i London tre engelske sange, to af dem til tekster fra Thomas Moores (1779-1852) *Lalla Rookh*, udgivet få år tidligere: *Tell Me Not of Joys Above* og *A Spirit There Is* (G. 179-180, 1821).

Dilettant og organisator i den dansk-nationale offentlighed

På Gersons tid udfoldede en del af musiklivet i byer som Hamborg og København sig inden for rammerne af foreninger, der som *Harmonien* repræsenterede "den karakteristiske Forbindelse, som Musikken i hin Periode havde indgaaet med Selskabelighed, Humanitet og Oplysning".⁸⁰ Som velsitueret, musikelskende borger var Gerson selvskrevet medlem af den slags foreninger. Selskabeligheden kom bl.a. til udtryk i foreningernes baller, f.eks. i *Det musikalske Academi*,⁸¹ hvortil Gerson den 1. februar 1813 leverede en *Walzer für Tanzorchester* (G. 70, 1813), ligesom han også gerne skrev dansemusik til andre selskabelige lejligheder. Men Gerson lagde især sine kræfter som komponist, solist og ikke mindst organisator i nogle koncerter ledet af kapelmusikus Magnus Foght (1784-1830).⁸² En medvirkende, Nicolai Christian Levin Abrahams (1798-1870), skriver i sine erindringer:

Baade Sangere og Orchestret, maaskee med Undtagelse af enkelte Instrumenter, vare Ikkekunstnere; men Orchestret blev anført af en Capelmusicus, Magnus Foght. Naar jeg siger, at Foght var Anfører, saa er dette bogstavelig rigtig, thi han stod paa Anførerpladsen; men den egentlige Sjæl i Anførelsen, der stod ved Siden af ham, var Georg Gerson, saa at det er rigtig hvad En bemærkede, at "Foght svedte, men Gerson førte an".⁸³

I 1814 indbød Foght til "en stor Vocal- og Instrumental-Concert" den 19. oktober i *Det harmoniske Selskabs* lokaler i Vingårdsstræde.⁸⁴ På programmet stod en "Ny stor Simphonie, comp. af L. van Beethoven (ei førhen opført)", nærmere bestemt Beethovens 7. symfoni op. 92 komponeret 1811-1812,⁸⁵ og en "Ny Ouverture, comp. af Hr. George Gerson (ei førhen opført)", dvs. hans ouverture i D-dur for orkester (G. 60, 1812). Den havde Gerson komponeret to år tidligere under sit ophold i Hamborg, hvor den blev opført i byens Apollo-sal den 18. marts 1812 ved familien Grunds koncert.⁸⁶ Det var dog en omarbejdet version af ouverturen, der blev opført i København. Derudover kunne man høre en "Capriccio for Obligat-Violin [soloviolin], comp. af Doctor Andreas Romberg (Manuscript)",⁸⁷ en "Sonate for Harpe, med Obligat-Violin" uden kom-

ponistangivelse samt operascener med solist og kor af Vincenzo Righini (1756-1812) og Antonio Sacchini (1730-1786).

Det fremgår af Foghts koncertannonce, at ”Orchestra, saavelsom de obligate Numere, udføres under min Anførsel af talentfulde Dilettanter”. Violinlisten har jo nok været Gerson, men navnene på de medvirkende blev ikke offentliggjort: ”Dilettanter kunde endnu fremtræde uden at udsætte sig for en ubillig Kritik eller for at blive trukne frem for Offentligheden”.⁸⁸ Det er bemærkelsesværdigt, at Gerson overhovedet er nævnt som komponist. Ved opførelsen af hans 2. orkesterouverture i Es-dur (G. 147, 1818) den 14. oktober 1818 står der blot i koncertannoncen ”Stor ny Overture, komponeret af en Dilletant”.⁸⁹ Gerson omtaler ganske vist opførelserne som ”Amateur-Concert”,⁹⁰ men en ”dilettant” kunne dengang også betegne en person, der nok som Gerson udfoldede sin kunst ”professionelt”, men ikke udøvede den som erhverv. Med ouverturen i Es-dur mente han at have ”leveret noget, som han trøstigt kunne træde i offentligheden med”,⁹¹ og sendte partituret til musikforlaget Peters i Leipzig. I et brev til samme forlægger skriver Andreas Romberg, at Gerson ønsker at tilegne ham dette værk, og at ”det er særlig ærefuldt for mig, at denne geniale dilettant kalder sig elev af mig”.⁹² En udgivelse på tryk var for den tids komponister et vigtigt kriterium for anerkendelse: Musikværker fik kun opusnumre, hvis de blev offentliggjort på tryk. Romberg døde dog i 1821, og det blev aldrig til noget med udgivelsen. I Gersons egen levetid fik han kun udgivet nogle få småkompositioner.

I 1820 overgik amatørkoncerterne til foreningen *Selskabet til Musikens Udbredelse*.⁹³ Selskabets sociale tyngde og musikalske ambitionsniveau fremgår af et brev, som Gerson skriver den 21. november 1820 til digteren Jens Baggesen (1764-1826). Om koncerterne skriver han, at de

ved ledernes forenede bestræbelser bliver epokegørende for de københavnske musikdilettanters historie. Honoratiorene er Etatsråd Kirstein⁹⁴ og Schönberg,⁹⁵ fungerende dirigent min ven Götze⁹⁶ og dirigent den selvsamme Petersen,⁹⁷ der senest dirigerede de Massmannske Søndagsskoler koncerter.⁹⁸ Da selskabet er sat under hofmarskallens⁹⁹ tilsyn, får det stillet Hofteatret til rådighed for koncerterne. Det har 300 medlemmer, har allerede lukket for medlemstilgangen og afholder næste søndag den 26. november sin 3. koncert. Prima Donna er min søster,¹⁰⁰ eftersom frøken Henriques¹⁰¹ ikke vil synge foran 200 medlemmer og umuligt kan udholde den skræk, der indgydes hende fra de sidste 100. Secunda Donna er fru Saabye.¹⁰² Vi indleder med Figaros Bryllup af Mozart fordelt over 2 aftener.¹⁰³

Gerson skrev i 1821 det andet af sine 2 værker for soloviolin og orkester, *Potpourri paa Themata af Méhuls Joseph for obligat Violin og Orchester* (G. 172, 1821). Temastoffet var taget fra en rondo af Andreas Romberg samt to romancer fra Etienne Nicolas Méhuls (1763-1817) opera *Joseph en Égypte*, der ofte blev spillet på Det Kongelige Teater fra 1816.¹⁰⁴ I indholdsfortegnelsen til partiturrenskriften betegner Gerson værket som en *Violin Concert*, der både i form og udtryk minder om Carl Maria von Webers (1786-1826) ensatsede koncertino for klarinet og orkester (op. 26). Gerson må have kendt Webers koncertino, eftersom begge værker blev opført ved selskabets koncerter i 1821.¹⁰⁵ Om også Gersons symfoni (G. 76, 1813-1817) blev opført ved disse private koncerter, ved vi ikke, da kun tid og sted for de private selskabers koncerter blev annonceret, ikke deres indhold, men vi ved, at hans ovenfor omtalte Potpourri ofte blev opført ved offentlige koncerter. Gerson fremførte det også under en privat selskabelighed i Paris sommeren 1822 på vej hjem fra en forretningsrejse til London (se side 14f). Det blev sidste gang, han kom til at spille på sin vio-

lin. Da han nåede til Hamborg, blev han ramt af et slagtilfælde, der varigt nedsatte hans førlighed.¹⁰⁶

Kong Frederik 6. blev i 1821 fejret på sin fødselsdag med en kantate af Gerson opført ved en af selskabets koncerter. I ovennævnte brev til Jens Baggesen bad Gerson ham overveje at skrive en tekst hertil. Men kantaten blev i stedet komponeret til et hyldestdigt forfattet af Simon Meisling (1787-1856), en ikke ubetinget elsket rektor under H.C. Andersens ophold på de lærde skoler i Slagelse og Helsingør i årene 1822-1826. I sit musikalske udtryk er Gersons kantatemusik (G. 173, 1821) lige så pompøs som tonen i dette uddrag af Mejslings digt:

Vor Skytsaand staaer med Sværd i Hænder,
Og Borgersind er denne Cherubs Sværd:
Hvor dette blinker, Tvedragt ender,
Thi vi har Gud og Land og Konge Kjær.

Men teksten antyder også, at borgerskabet bestræber sig på at 'omklamre' kongemagten ved at gøre kongen til borgernes konge. I den henseende er Meislings tekst et sidestykke til *Frihedsstøtten*, der et par årtier tidligere var blevet rejst "på borgerligt initiativ".¹⁰⁷ Her hedder det i en af støttens indskrifter forfattet af Thomas Thaarup (1749-1821):

Kongen kiendte
at Borgerfrihed bestemt ved retfærdig Lov
giver Kierlighed til Fædreland
mod til dets Værn
lyst til Kundskab
Attraae til Flid
Haab om Held.

Gerson leverede et antal marcher for militærorkester, herunder *Marsch für des Königs Leibwache No. 1* (G. 85, 1814) skrevet til Frederik 6.s hjemkomst den 1. juni 1815 fra Wienerkongressen til København, hvor kongen ifølge Hans Peter Giessing (1801-1877) "af den ham hengivne Befolkning blev modtaget med en høi Grad af Jubel og Enthousiasme".¹⁰⁸ En nutidig historiker vurderer, at regeringen "oprigtigt synes

at have frygtet en opstand mod kongemagten".¹⁰⁹ Ud fra Gersons yderst sparsomme skriftlige efterladenskaber er det vanskeligt at vurdere hans egne holdninger. Men i brevet til Baggesen fra 1820 beretter han dog om Jacob Jacobsen Dampes (1790-1867) aktiviteter:

Det er måske kommet Dem for øre, at Dr. Dampe har villet konsitutionere danskerne. Den gade, han valgte, var ikke den bedste, nemlig det Dem så kære Brolæggerstræde.¹¹⁰ I valget af hus i denne gade var han mindre heldig, idet det var beboet af en politiembedsmand. Jeg finder det hele meget karakteristisk. Jeg må derudover tilføje, at hans tilhørerskare bestod af håndværkere, hvoraf smede og guldsmede udgjorde flertallet. Det hele var foreløbig en slags klub, hvor der blev holdt forelæsninger.¹¹¹

Jeg ser ingen afstandtagen til Dr. Dampe i beretningens tørre, let ironiske tone. Gerson har givetvis måttet vare sin pen: brevhemmelighed har han ikke kunnet påregne, og han har måttet tage hensyn til sin sociale status som fremtrædende bankier og kommende hofråd. Jeg er dog tilbøjelig til at se hans valg af sangtekster som udtryk for nogen sympati med tidens frihedstanker.

Jøde og borger

I august 1819 udbrød der i Würzburg anti-jødiske optøjer, der hurtigt spredte sig til andre europæiske byer, herunder København, hvor de blev blandet op med en udbredt uvilje mod regering og kongemagt. I begyndelsen af september kom det til hærværk og overfald mod jødiske borgere og deres ejendom, og opslag på byens mure holdt jøderne ansvarlige for økonomiens elendighed oven på Napoleonskrigene,¹¹² som dette anonyme håndskrevne opslag:

Brødre! lader os fordoble vort Mod og vor Iver imod Jøderne, og ikke Feig skye nogen Fare som er derved: thi vi befordre jo det almindelige Bedste, - Saalænge der er Jøder i Landet, vil vort Rige blive Ruineret; derfor lader os alle være enige; baade Borgere, Krigere og Sømænd, ja enhver Retsindig Dansk-Mand komme og drive Jøderakket ud af Landet.¹¹³

Joseph Hambro og Georg Gerson havde siden 1817 haft bopæl på Kongens Nytorv,¹¹⁴ hvortil urolighederne nåede den 6. september. ”Folkestemningen” og plakaternes budskab er baggrunden for Gersons kommentar i forordet til værkfortegnelsen:

På oprørets aften var jeg bundet til mit værelse, og tænkte på muligheden af, at alle jøder ville blive forvist til Jerusalem og snart måtte drage derhen. Dertil komponerede jeg min første, og hidtil eneste sørgemarch, måske ikke det ringeste af mine værker.¹¹⁵

I den københavnske folkestemning og hamborgske borgeres modstand mod at have jøder som naboer blev en minoritet i samfundet udgrænset som ikke-menneskelig. Måske var det, der kom til udtryk i denne sørgemarch, Gersons erkendelse af en humanisme, der slog fejl ved ikke at kunne være tilstrækkeligt human.¹¹⁶

Tildragelserne førte til, at en del jøder lod sig døbe, f.eks. i Joseph Hambros familie. Men ikke Joseph Hambro selv, der var ikke-praktiserende jøde,¹¹⁷ og heller ikke Gerson. Han beretter i brevet fra 1820 til Jens Baggesen om vennen Martin Sigismund Wilhelm Courlænders (1784-1832)¹¹⁸ overvejelser, at han ”næsten har besluttet sig. Kochen¹¹⁹ bearbejder ham allerede, og snart er der endnu en sort kristen i verden”.¹²⁰

Gersons forhold til religion må have været udogmatisk, for han skrev, tilsyneladende ubekymret, to korkompositioner til *Pater noster*, hvoraf den seneste for mandskor og -solister (G. 174, 1821) opnåede

Sørgemarch for Fortepiano à 4 mains, G.163, 1819.

mange opførelser og var på programmet ved den nystiftede Musikforeningens første koncert den 25. januar 1837.¹²¹ En tysk sang, *Marie* (G. 199, 1823), skildrer en mand, der i et syn oplever Jomfru Maria. Måske hørte Gerson til de jøder, der som ”børn af Oplysningstiden kun svagt mærkede hjerteslaget af ægte gudstro”.¹²²

Kosmopolitiske saloner

Endnu i den første halvdel af det 19. århundrede havde mange indbyggere i handelsbyer som København kendskab til det tyske sprog. Gerson beherskede det flydende, og ikke mindst under sine læreår i Hamborg havde han fået udbygget en tysk litterær horisont. Derfor faldt det også lige for, at den tysk-sprogede digter Friederike Brun (1765-1835) drog ham ind i sine saloner, om vinteren i familiens palæ i Bredgade, og om sommeren på landstedet Sophienholm.¹²³ Her planlagde hun sine arrangementer, så de for deltagerne kunne opleves som improviserede under ”samværsformer, der på én gang er intime og orienterede mod en ny kulturel offentlighed”.¹²⁴

Hendes ægtefælle, storkøbmand Constantin Brun (1746-1836), havde ved at udnytte krigskonjunkturerne opbygget en betydelig formue, som han tilmed forstod at udbygge i den efterfølgende periode, ”hvor næsten alle de københavnske handelshuse gik ned”,¹²⁵ og han var derfor i stand til at finansiere hustruens saloner.

I disse rammer var der udfoldelsesmuligheder for talentfulde borgerdøtre:

Weyse havde ogsaa modtaget en Indbydelse, og han skulle medbringe sin Værts Datter, Jomfrue Henriques, der var en udmærket Sangerinde paa den Tid [...] Siden blev der musiceret af Weyse, Ida Brun og Frøken Henriques.¹²⁶

skriver Just Mathias Thiele (1795-1874) om et besøg på Sophienholm. I Gersons værkfortegnelse er Hanne Henriques (se side 16) anført som medvirkende ved opførelser af otte af hans kompositioner.

Kunstnere som Gerson havde her frirum til at fremføre sange, hvis tekster på ingen måde var i samklang med den herskende enevælde, og han havde lejlighed til at opvarte såvel salonværtinden som husets yngste datter, Ida Brun (1792-1857), med kompositioner skrevet til dem. Ida var salonens ubestridte attraktion, et af ”dens vigtigste kunstværker, når hun optrådte med sine sange, sine attituder og italienske danse, og glansen fra Ida kastede sit skær over hendes moder”.¹²⁷ Det varede indtil 1816, hvor Ida blev gift med en østrigsk diplomat, Louis Philippe de Bombelles (1780-1843), og bosatte sig i Wien. Gerson forstod at drage nytte af Idas høje sangtekniske formåen. I en rondo fra 1815 med tekst fra en fransk vaudeville, *Les acteurs à l'épreuve* (G. 88, 1815),¹²⁸ synger hovedpersonen virtuose koloraturer ledsaget på violin af en anden af vaudevillens personer. Rondoen er ikke udtrykkelig skrevet til Ida Brun, men kan sagtens have været fremført af hende og Gerson, der også gerne optrådte som amatørskuespiller.¹²⁹ En salongæst bemærkede, at ved sådanne lejligheder ”ligger Herrerne i Dusinvis for hendes Fod”.¹³⁰ Og der var vitterlig nogle af Københavns yngre herrer, der frekventerede salonerne i håb om at vinde Idas hjerte, f.eks. Johan Ludvig Heiberg (1791-1860).¹³¹

Om det også gjaldt den da 25-årige Gerson, kan vi kun gisne om. Men da han ni år senere giftede sig, var det med Adelaide Nathan David (1796-1891), søster til C.N. David. På hendes 16-års fødselsdag i 1812 tilegnede Gerson hende en sang til Friedrich von Matthissons (1761-1831) romantiske digt *Adelaide* (G. 64, 1812). Denne tekst forblev kendt i eftertiden, ikke mindst gennem Ludwig van Beethovens (1770-1827) musik fra 1795 (op. 46) og Franz Schuberts (1797-1828) fra 1814 (D.95), begge som Gersons gennemkomponerede¹³² romantiske lieder. I Gersons værkfortegnelse findes denne sang og fem andre kompositioner knyttet til Adelaides navn. De

kan have været fremført under købmandsfamilien Davids ugentlige soiréer i hjemmet i Kronprinsessegade.¹³³

Ifølge svogeren Benny Davids erindringer holdt Gerson selv salon søndag formiddage med Friederike Brun, C.E.F. Weyse (1774-1842), Friedrich Kuhlau (1786-1832) og Jens Baggesen blandt de hyppige gæster.¹³⁴ Baggesen var Friederike Bruns protégé gennem mange år, og i sit brev til Baggesen fra 1820 tog Gerson klart hans parti i den årelange litterære strid med Adam Oehlenschläger (1779-1850).

Jeg tror at vide, at Oehlenschläger i de senere år har skrevet så dårligt, meget dårligere end tidligere, fordi han har forestillet sig at skulle skrive for Dem. Ved følelsen af svaghed kan frygt for alvorlig kritik kun føre til dårlige bøger og dårlige breve.¹³⁵

Brevene er formentlig en henvisning til Oehlenschlägers *En Reise fortalt i Breve til mit Hiem* fra 1817 til 1818 om en rejse til Paris. Andetsteds i brevet omtaler Gerson nogle *Ædedigte* med en indirekte henvisning til Baggesens roman *Labyrinten* fra 1792. Her bruges betegnelsen om Homers *Odyssé*. ”I Beskrivelsen over Ulysses's Søreiser opholder han sig ved intet saa længe og saa gierne som ved Maaltiderne”.¹³⁶ Da også Oehlenschläger i sine rejsebrev dvælede ved sine måltider, hudflettede Baggesen ham i 1818 med en kritik af en fiktiv forfatter, der havde stjålet digterens guldrandede navn til sit produkt. Derudover offentliggjorde han et udvalg på 100 aforismer bestående af tåbelige enkeltsteder fra brevene.¹³⁷ Af Gersons sangkompositioner er seks til tekster af Baggesen, herunder *Sieg der Liebe* (G. 152, 1819), som Gerson selv betegner som ”et af mine bedste værker”.¹³⁸ Stykket er blandt Gersons 13 ’dramatiske scener’, en musikform, der ofte hørtes ved samtidens koncerter. De kunne være komponeret til formålet som Gersons eller bestå i uddrag fra operaer og syngespil. Baggesens tekst kendes ikke fra andre kilder og er ikke optaget i forteg-

nelserne over Baggesens digte.¹³⁹ Gerson skrev også to sange til – tidlige – tekster af Oehlenschläger: *Jøderne under Træet* fra *Sanct Hansaften-Spil*¹⁴⁰ fra 1803 (G. 66, 1812) og *Fragment af Hjemvee*¹⁴¹ fra 1806 (G. 48, 1811). Til den sidstnævnte sang er der tilføjet en tysk tekst, der er helt forskellig fra digterens egen senere tyske gendigtning. Gerson har formentlig selv skrevet denne oversættelse.

Epilog – de sidste år

I det seneste af de to bevarede breve fra Gerson til Jens Baggesen, afsendt den 31. juli 1824, er hans håndskrift tydeligt mærket af det slagtilfælde, der ramte ham to år tidligere. Hvor brevet fra 1820 fremstod med en tydelig og karakterfuld skrift, der må have været et stærkt aktiv i datidens administration og forretningsliv, må skriften i dette brev nærmest karakteriseres som udflydende og derfor svært læselig. Brevet indledes med en formuleret kundgørelse om Gersons forlovelse med ”frøken Adelaide David” skrevet med en helt anden, flot svungen håndskrift, måske frøken Davids? Derefter følger en kort beretning om, at han har rejst rundt i Tyskland for at rette op på helbredet, som han mener nu er i bedring. I brevet kommenterer Gerson selv, at hans skrift stadig lader meget tilbage at ønske:

Kalligrafen må tage sig gevaldigt sammen, dersom han vil skrive læseligt. Men i øvrigt er jeg ikke blevet dummere og tør sige, at jeg endnu er mine forretningsopgaver voksen.¹⁴²

Det fremgår desuden, at Gerson måtte have hjælp til sin forretningskorrespondance, og at han forblev gangbesværet. To gange tog han på kurophold i Marienbad, det daværende tyske navn for Mariánské Lázně i Tjekkiet. Fra det første ophold i 1823 stammer værkfortegnelsens sidste kompositioner, alle til tyske tekster af Ignaz Franz Castelli (1780-1862).

Gerson holdt dog ikke op med at komponere. Under sit sidste kurophold i 1824 skrev han 12 vo-

kalværker, heriblandt tre stykker for mandskvartet. Denne musikform havde Gerson allerede bidraget til i 1819, da et vokalensemble, *Quintchordium*, optrådte i København med mandskvartetter (det femte medlem deltog ikke på grund af sygdom). Gerson skrev to stykker til dem, *Iris* (G. 154, 1819) fra Christian Felix Weißes (1726-1804) syngespil *Die Jagd* fra 1769 og *Die menschliche Stimme* (G. 155, 1819) til tekst af Theodor Körner (1791-1813). I årene derefter var sidstnævnte på repertoire for nogle soloensembler, fortrinsvis bestående af musikinteresserede medlemmer af den i 1820 stiftede *Studenteforeningen*, f.eks. digteren Christian Winther (1796-1876). Kvartetssangen blev fremført under betegnelsen *Quartchordium*, hvilket fristede Johan Ludvig Heiberg til en scene i vaudevillen *Aprilsnarrene* fra 1826: Fire herrer udfører en *Quartcordium*, en fødselsdagssang for Enkefru Bittermandel på Hans Ernst Krøyers (1798-1879)¹⁴³ musik til Christian Wilsters (1797-1840) *Verbum amare*.¹⁴⁴ Fruen takker "rørt til taarer", hvorefter en af hererne, barbersvend Fugtel, gør "Fruen opmærksom paa, at det vi havde den Ære at synge, kaldes en *Quarktorkium*".¹⁴⁵ Vitsen for vaudevillens tyskkyndige publikum er, at "Quark" hører til det tyske sprogs mindre pæne gloser.

Den 16. januar 1825, knap fire måneder efter sit bryllup med Adelaide Nathan David, blev Gerson ramt af endnu et slagtilfælde¹⁴⁶ og blev fundet død i sit kontor på Kongens Nytorv. Han blev kun 35 år gammel, men efterlod sig en rig musikalsk arv af orkesterværker, kammermusik, klavermusik, militærmarcher, dansemusik, en kantate, en *Dansk National Sang*¹⁴⁸ (G. 158, 1819), dramatiske scener, musik for vokalensembler og sidst, men ikke mindst, et stort antal sange på tysk, engelsk, fransk, italiensk og dansk. Gersons sange er nok det tætteste, vi kommer på et dansk modstykke til den tidlig-romantiske komponist Franz Schuberts lieder. Ikke alle de værker, som Gerson selv registrerede, er bevaret, og der er bevaret værker, som ikke findes i hans værkfortegnelse. Gersons musik er frit tilgængelig i moderne udgaver under *Creative Commons*

betingelser fra websitet *International Music Score Library Project* (IMSLP).

FORKORTELSER

Adresse-efterretninger: Kiøbenhavns Kongelig alene privilegerede Adresse-Contoires Efterretninger <http://www2.statsbiblioteket.dk/mediestream/avis/>

DBL-1: Dansk Biografisk Leksikon, 1. udgave, 1887-1905 <http://runeberg.org/dbl/>

DBL-3: Dansk Biografisk Leksikon, 3. udgave, 1979-1984 http://denstoredanske.dk/Dansk_Biografisk_Leksikon/

DJGDB: Dansk-Jødisk Genealogisk Database Falk, Allan (red.): <http://tom.brondsted.dk/djgdb/>

f. o.: Forfatterens oversættelse

G.: Værknummer i Gersons værkfortegnelse. Henvisning til værkliste i IMSLP

IMSLP: International Music Score Library Project <http://imslp.org/wiki/> (2016-03-01)

Krak: Veivåiser eller Andviisning til Kiøbenhavns, Christianshavns og Forstædernes Beboere. Kraks Vejvisere 1800-1829. <https://bibliotek.kk.dk/node/5925/>

SDE: Den Store Danske Encyklopædi <http://denstoredanske.dk/>

Starbas: Københavns Stadsarkiv, Starbas http://www.starbas.net/arkivets_forside.php?arkiv=1

SteR: Stephenson, Kurt: Andreas Romberg. Bibliographie seiner Werke. [Veröffentlichungen des Vereins für Hamburgische Geschichte; 12] Hamburg: Christians, 1838.

Wikipedia-da: Wikipedia. Den frie Encyklopædie <https://da.wikipedia.org/>

Wikipedia-de: Widia. Die freie Enzyklopädie. <https://de.wikipedia.org/>

Wikipedia-en: Wikipedia, the free encyclopedia. <https://en.wikipedia.org/>

WoO: Werk ohne Opus. Ikke i Gersons værkfortegnelse. Henvisning til værkliste i IMSLP

LITTERATUR

Abrahams, Nicolai Christian Levin

1876 *Meddelelser af mit Liv*. København: O. H. Delbanco, 1876.

Albertsen, Leif Ludwig

1984 *Engelen Mi: en bog om den danske jødefejde*. Århus, 1984.

Ananieva, Anna

2013 "Getrocknete Blumen. Literarische Figurationen sentimentaler Erinnerungspraktiken zwischen modischer Chiffre und intimen Souvenir in Révéroni Saint-Cyrs Sabina d'Herfeld." Berndt, Frauke et al. (Hrsg.): *Die Sachen der Aufklärung: Beiträge zur DGEJ-Jahrestagung 2010 in Halle a. d. Saale*, s. 389-401. [Studien zum achtzehnten Jahrhundert, Bd. 34] Hamburg: Meiner, 2013.

Baggesen, Jens

1792-93 *Labyrinten eller Reise giennem Tydskland, Schweiz og Frankerig*. Udgivet med efterskrift af Torben Brostrøm, København: Gyldendal 1965. [Gyldendals Bibliotek; 4]. Tilgængelig online: http://adl.dk/adl_pub/pg/cv/ShowPgText.xsql?nnoc=adl_pub&p_udg_id=320&p_sidenr=1 (2016-03-01)

Bake, Rita & Brita Reimers

1997 *Stadt der toten Frauen: Frauenportraits und Lebensbilder vom Friedhof Hamburg-Ohlsdorf*. Hamburg: Dölling und Galitz, 1997.

Baumann, Annette

2013 "Freies Wohnrecht für Juden". Ehrenpreis, Gotzmann & Wendehorst (red.), *Kaiser und Reich in der jüdischen Lokalgeschichte*, s. 281-310. München: Oldenbourg, 2013.

Bech, Marcus Christian

1910 *En københavnsk Grosserers Ungdomserindringer 1787-1816*. Red.: Clausen, Julius & P.

Fr. Rist. [Memoirer og Breve, bd. XII] København: Gyldendal, 1910.

Biesta, Gert

2006 *Bortom lärandet. Demokratisk utbildning för en mänsklig framtid*. Lund: Studentlitteratur, 2006.

Bobé, Louis

1910 *Frederikke Brun, født Münter, og hendes Kreds hjemme og ude*. [Disputats 1909]. København: H. Hagerups Forlag, 1910.

Borchsenius, Hans Poul

1969 *Historien om de danske jøder*. København: Fremad, 1969.

Bramsen, Bo & Kathleen Wain

1979 *The Hambros 1779-1979*. London: Michael Joseph, 1979.

Konversations-Lexikon

1894-1896 *Brockhaus' Konversations-Lexikon*, 14. Auflage. Leipzig, Berlin & Wien: Brockhaus, 1894-1896. Tilgængelig via: <http://www.retrobibliothek.de/retrobib/stoebbern.html?werkid=100150> (2016-03-01)

Bruun, Carl

1901 *Kjøbenhavn. En illustreret Skildring af dets Historie, Mindesmærker og Institutioner*. Del III. København: Thiele, 1901. Tilgængelig via: http://www.ereimit.dk/ebog/bkh/3/bkh3_4.html (2016-03-01)

Bruun Rasmussen, Jesper

2011 "50 years in the service of Fine Art." Fine arts + Antiques. International auction 825. 28. november – 8. december 2011. København: Bruun Rasmussen, 2011. <ftp://gordonsart.com/public/Catalogs/BruunRasmussen102784b.pdf> (2016-03-01)

- Busk, Gorm
1986 *Friedrich Kuhlau: hans liv og værk*. [Engstrøm & Sødrings musikbibliotek ; 2] København: Engstrøm & Sødring, 1986.
- Carøe, Kristian
1917 "Da Claus Rasch vilde lave Ghetto paa Kristianshavn." *Tidsskrift for jødisk Historie og Literatur*, vol. 1, s. 103-116. København: Danmarkloggen U.O.B.B. 712, 1917.
- David, Benny
1917 "Af Benny Davids Erindringer: i uddrag ved Julius Clausen." *Vor Fortid* (red. Julius Clausen), bind I, sp. 421-432, 473-480, 501-504, 515-528. København: Alb. Høgsholms Forlag, 1917.
- Ellermeyer, Jürgen
1993 "Hanseatische Liberalität und Wohnrecht der Hamburger Juden um 1800". Urbanski, Silke (Hrsg.): *Recht und Alltag im Hanseraum: Gerhard Theuerkauf zum 60. Geburtstag*, s. 71-124. [De Sulte ; Nr. 4] Lüneburg: Dt. Salzmu-seum, 1993.
- Engberg, Jens
2005 *Magten og kulturen: dansk kulturpolitik 1750-1900*. Bind 1: Under enevælden. København: Gad, 2004.
- Erichsen, Jørgen Poul
1976 "Den kronede danske nationalsang fra 1819 og hvad deraf fulgte. En litterær pennefejde med et musikalsk efterspil." *Fund og Forskning* 22, s. 178-202. København: Det Kongelige Bibliotek, 1976. Tilgængelig via: <https://tidsskrift.dk/index.php/fundogforskning/article/viewFile/1719/2883/> (2016-03-01)
- Europäische Instrumentalistinnen des 18. und 19. Jahrhunderts*.
Sophie Drinker Institut für musikwissenschaftliche Frauen- und Geschlechterforschung. Bremen.
- Tilgængelig via: <http://www.sophie-drinker-institut.de/cms/index.php/lexikon/> (2016-03-01)
- Gathy, August
1840 *Erinnerungen an das erste Norddeutsche Musikfest zu Lübeck. Den theilnehmenden Kunstfreunden gewidmet*. Hamburg: Niemeyer, 1840. Tilgængelig via: http://reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10598589_00005.html (2016-03-01)
- Gerson, Georg
1816 "Udtag af en Skrivelse fra en reisende dansk Tonekunstner." *Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn*, 15. marts 1816. København: S. Soldin, 1816
- Gerson, Georg
1820 Brev til Jens Baggesen, den 21. november 1820. Det kongelige Bibliotek, NKS 2252, 4° I. A. 2 (før 385-387).
- Gerson, Georg
1823 *Verzeichnis über Zwei Hundert meiner Compositionen*. Uden paginering, Det kongelige Bibliotek, George Gersons Samling: C II, 6 b, mu 7105.0961. Tilgængelig via: <http://img.kb.dk/ma/div/gerson-verzchns-l.pdf>. Se også [http://imslp.org/wiki/Verzeichnis_über_200_meiner_Compositionen_\(Gerson,_Georg\)](http://imslp.org/wiki/Verzeichnis_über_200_meiner_Compositionen_(Gerson,_Georg)) (2016-03-01)
- Gerson, Georg
1824 Brev til Jens Baggesen, den 31. juli 1820. Det kongelige Bibliotek, NKS 2252, 4° I. A. 2 (før 385-387).
- Giessing, Hans Peter
1850 *Kong Frederik den Sjettes Regjeringshistorie*. Bind 2. Kjøbenhavn: H. J. Bing & Søn, 1850. Tilgængelig via: <http://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=wu.89100271899> (2016-03-01)
- Gigas, Emil
1898 "Nogle historiske »Antegnelser« til Oeh-lenschlægers St. Hansaften-Spil." *Litteratur og*

- historie: studier og essays*, 1. Samling, s. 57-127. København, 1898.
- Glenthøj, Rasmus
2010 "Enevældens legitimitet, forandring og forfald". *Rubicon*, 2010, nr. 4, s. 30-53., Odense: Syddansk Universitet. Tilgængelig via: <http://rubicon.sdu.dk/index.php/arkiv/2010/december/> (2016-03-01).
- Goetze, August Friedrich
1821 "Copenhagen. Uebersicht des letzten Winterhalbjahres." *Allgemeine Musikalische Zeitung*, 1821, Nr. 25, Leipzig 1821. Tilgængelig via: <http://opacplus.bsb-muenchen.de/title/505329-8> (s. 247 i den elektroniske udgave; (2016-03-01).
- Haller, Martin
1985 *Erinnerungen an Kindheit und Elternhaus*. Hauschild-Thiessen, Renate (Bearb.) Hamburg: Gesellschaft der Bücherfreunde, 1985.
- Hamburger Adressbücher
Hamburger Adressbücher. Tilgængelig via: <http://agora.sub.uni-hamburg.de/subhh-adress/digbib/start/> (2016-03-01).
- Hammerich, Angul
1886 *Musikforeningens historie 1836-1886*. [Festskrift i Anledning af Musikforeningens Halvhundredearsdag; bd. 2] København: Musikforeningen, 1886.
- Heiberg, Johan Ludvig
1931 "Aprilsnarrene eller Intriguen i Skolen." Petersen, Carl S. (red.): *Poetiske Skrifter*, Bind 1, s. 1-199, [Danmarks Nationallitteratur] København: Holbergselskabet, 1931. Tilgængelig via: http://adl.dk/adl_pub/pg/cv/ShowPgImg.aspx?nnoc=adl_pub&p_udg_id=27&cp_sidenr=1 (2016-03-01).
- Holck Colding, Torben
1997 "Om Miniaturemaleren Chr. Horneman og Familien Gerson." *Fund og Forskning* 36, s. 119-132. København: Det Kongelige Bibliotek, 1997. <https://tidsskrift.dk/index.php/fundogforskning/article/view/1344/2169/> (2016-03-01).
- Ifversen, Jan
2012 "Hvad er begrebshistorie?" *Noter* 194, s. 10-15. Aarhus: Historielærerforeningen for Gymnasiet og HF, 2012.
- Jensen, Niels
"Det kongelige Teaters repertoire 1748-1975." Dansk Forfatterleksikon v. Niels Jensen. Tilgængelig via: <http://danskforfatterleksikon.dk/1850t/t1850kgl1.htm> (2016-03-01).
- Jørgensen, Harald
1950 *C. N. David. En biografi*. København: Gyldendal/Nordisk Forlag, 1950.
- Klitgaard Povlsen, Karen
1998/a "Den litterære salons historie og genrer." Scott Sørensen, Anne (red.): *Nordisk salonkultur. Et studie i nordiske skønånder og salonmiljøer 1780-1850*, s. 17-37. Odense 1998.
- Klitgaard Povlsen, Karen
1998/b "Friederike Bruns saloner 1790-1835." Scott Sørensen, Anne (red.): *Nordisk salonkultur. Et studie i nordiske skønånder og salonmiljøer 1780-1850*, s. 189-208. Odense 1998.
- Klitgaard Povlsen, Karen
1998/c "Attituden som æstetisk opdragelse." Scott Sørensen, Anne (red.): *Nordisk salonkultur. Et studie i nordiske skønånder og salonmiljøer 1780-1850*, s. 271-295. Odense 1998.

- Konow, Hans
2007 *Grut Hansen Efterkommerne*, 3. udvidede udgave. [Virum]: Greens Forlag, 2007. Tilgængelig via: <http://gruthansen.org/gruhaneft2007.htm> (2016-03-01)
- Koselleck, Reinhart
1972 "Einleitung." Brunner, Conze & Koselleck (red.): *Geschichtliche Grundbegriffe: historisches Lexikon zur politisch-sozialen Sprache in Deutschland*. Bd. 1, s. XIII-XXVII. Stuttgart: Klett-Cotta 1972.
- Krabbe, Niels
1997 "Beethoven-receptionen i København i det 19. århundrede." Krabbe, Niels (red.): *Musik i København. Studier i Københavns musikhistorie i det 19. og 20. århundrede*, s. 155-196. København: Musikvidenskabeligt Institut ved Københavns Universitet/C.A. Reitzel, 1997.
- Lundgreen-Nielsen, Flemming
2015 Udredning af begrebet Ædedigt i Jens Baggesens Labyrinten. Privat e-mail-korrespondance mellem Flemming Lundgreen-Nielsen og Christian Mondrup, 2015-11-24.
- Mannheimer, Isak Noah
1917 "Et Rejsebrev fra I. N. Mannheimer. Meddelt og forsynet med Anmærkninger af Josef Fischer." *Tidsskrift for jødisk Historie og Literatur*, bd. 1, s. 288-299. København: Danmarklogen U.O.B.B. 712, 1917.
- Mühlfried, Klaus
2005 "Konfessionswechsel in der Spätaufklärung. Der Übergang Martin Joseph Halers von Judentum zum lutherschen Bekenntnis." *Zeitschrift des Vereins für Hamburgische Geschichte* 91, s. 51-75. Hamburg: Verein für Hamburgische Geschichte 2005. Tilgængelig via: <http://agora.sub.uni-hamburg.de/subhh/digbib/view?did=c1:58225&sdid=c1:58233> (2016-03-01).
- Prell, Marianne
1913 *Erinnerungen aus der Franzosenzeit in Hamburg 1804-1814*. Beneke, Hugo Friedrich (Hrsg.). 7. Aufl. Hamburg: Herold, 1913.
- Ravn, Vilhelm Carl
1886 *Koncerter og Musikalske Selskaber i ældre Tid*. [Festskrift i Anledning af Musikforeningens Halvhundredeårsdag; bd. 1] København: Musikforeningen, 1886.
- Schlüter, Johann Christoph
1822 "Nekrolog. Andreas Romberg." *Allgemeine musikalische Zeitung* 1822, Nr. 5, Sp. 78-85. Leipzig 1822. Tilgængelig via: <http://opacplus.bsb-muenchen.de/title/4114444/ft/bsb10527972?page=7> (s. 47 i den elektroniske udgave; (2016-03-01)).
- Smidt, Wilhelm
1858 "Nekrolog. George Gerson." Rée, Immanuel (red.) *Tidsskrift for Musik*, 2. årgang, nr. 3, s. 4-6. København: Immanuel Rée, 1858.
- Thiele, Just Mathias
1917 *Af mit Livs Aarbøger, 1795-1826*. København: C.A. Reitzel, 1917.
- Thrane, Carl
1908 *Fra Hofviolonernes Tid*. Kjøbenhavn: Det Schönbergske Forlag, 1908. Tilgængelig via: <http://www.kb.dk/e-mat/dod/130019419704.pdf> (2016-03-01).
- Tudvad, Peter
2010 *Stadier på antisemitismens vej: Søren Kirkegaard og jøderne*. København: Rosinante 2010.
- Turner, J. Rigbie,
2006 "Mendelssohn's letters to Eduard Devrient: filling in some gaps." Todd, R. Larry (ed.): *Mendelssohn Studies*, s. 200-239. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.

Winge, Vibeke

1991 "Dansk og tysk 1790-1848." Feldbæk, Ole (red.): *Dansk identitetshistorie, Bind 2: Et yndigt land, 1789-1848*, s. 110-149. København: C.A. Reitzel, 1991.

Winge, Vibeke

1992 *Dänische Deutsche - deutsche Dänen. Geschichte der deutschen Sprache in Dänemark 1300-1800 mit einem Ausblick auf das 19. Jahrhundert*. Heidelberg: Winter, 1992.

Winge, Vibeke

2000 *Pebersvend og poltergejst: tysk indflydelse på dansk*. København: Gyldendal, 2000.

Zahn, Robert von

1991 *Musikpflege in Hamburg um 1800: der Wandel des Konzertwesens und der Kirchenmusik zwischen dem Tode Carl Philipp Emanuel Bachs und dem Tode Christian Friedrich Gottlieb Schwenkes*. [Beiträge zur Geschichte Hamburgs; 41]. Hamburg 1991.

Ørbæk Jensen, Anne

1996 *Hellige Flamme. Studentersang i Danmark i 1800-tallet*. [Studentersang i Norden; 3] København: Engstrøm & Sødring, 1996.

NOTER

¹ Concerto Copenhagen indspillede dog i 2004 Gersons *Ouverture nr. 1 i D-dur* (G.60, se side 10) og hans *Symfoni i Es-dur* (G.76); CPO Records 777 085-2.

² Hammerich 1886, s. 15.

³ Heyman Gerson (DJGDB id=I12988) og de fleste øvrige personer fra danske jødiske familier, som er omtalt i denne artikel, kan slås op i DJGDB.

⁴ Ifølge en forordning fra 1651 måtte jøder ikke bosætte sig i riget uden "særdelis Geleitz-Breff" Carøe 1917, s. 103).

⁵ "Stadsmæglerne førte protokoller over skibe og varer i henhold til forordning af 4. august 1742. [...] Efter reskript af 21. september 1759 måtte magistraten antage så mange mæglere, den ville. Stadsmæglerne lønnedes ved afgifter og af stadens kasse (pl. af 27. august 1771 §4)" (Starbas, <http://www.starbas.net/arkivskaber.php?id=3054>)

⁶ Til landstedet hørte "en prægtig tilliggende Have paa halvtredie Tdr. Land (det senere »Alhambra«)" (Bruun 1901, s. 775).

⁷ Datter af købmand i Altona Nathan David. Emilies niece, Adelaide Nathan David (1796-1891), blev i 1824 Georg Gersons hustru (se side 19).

⁸ De tre ældre søskende forblev barnløse. Kun Augusta, gift med Carl Ludvig Bull (1809-1879), fik en efterslægt (Holck Colding 1997, s. 127).

⁹ Det Kgl. Bibliotek, George Gersons Samling: C II, 6 b, mu 7105.096.

¹⁰ Baseret på romancen *Un pauvre petit Savoyard* fra Luigi Cherubini opera *Deux Journées ou Le Porteur d'Eau* (1800).

¹¹ *L'Attente* (G. 191, 1822) til en tekst af Henri Richer (1685-1748) er blandt de seks sange (Gerson, 1823), men Gerson nævner ikke de fem øvrige.

¹² "Dr. David" er C.N. David.

¹³ Hammerich 1886, s. 232.

¹⁴ Holck Colding 1997, s. 125.

¹⁵ David 1917, s. 473; DBL-3, Georg Gerson. Citat hentet fra Smidt 1858, s. 5.

¹⁶ Bech 1910, s. 40. "Kopist i Hof- og Stadsretten og Timelærer Frederik Christian Schouboe (1766-1829) oprettede 1794 en privat Latin- og Handelsskole samt Pensionat efter moderne Anskuelser. Den fik stærk Tilgang og mange kendte Mænd er udgaede fra den." (Bech 1910, s. 15, note 1).

¹⁷ Heyman Gerson var i en periode medlem af den i 1818 kongeligt nedsatte kommission til udarbejdelse af et kirkeritual for det mosaiske trossamfund (Mannheimer 1917, s. 297, note 2).

¹⁸ "Pædagogisk retning, der opstod i slutningen af oplysningstiden og fik navn efter J.B. Basedows berømte kostskole i Dessau, Philantropinum, grundlagt 1774. [...] Vægten [var] lagt på praktiske fag [...] med indførelse af klassedeling og en sokratisk spørgemetode, et venligt skolemiljø og en stræben efter forståelig og anskuelig undervisning. [...] Filantropismen stod tillige for en selvstændiggørelse af skolen i forhold til kirken, men mødte modstand blandt præsterne." (SDE, opsl. "filantropisme"). N.F.S. Grundtvig var lærer på Det Schouboeske Institut i årene 1808-1811 (DBL-3, opsl. "N.F.S. Grundtvig").

¹⁹ En værkfortegnelse, 2 breve til Jens Baggesen, 1820 og 1824; Det Kgl. Bibl., NKS 2252, 4° I. A. 2. En anonym, dansksproget beretning fra 1816 omhandler forfatterens og Kuhlaus besøg i Hamborg er formentlig skrevet af Gerson (Gerson 1816).

²⁰ Winge 1991, s. 128 f.

²¹ Vibeke Winge anslår andelen af tysktalende i København omkring 1700 til 20 procent (Winge 2001, s. 85). 100 år senere var det tyske sprog stadig udbredt, men heftige sprogfejder mellem dansk og tysk o.

1790 havde sat sine spor (Winge 1992, s. 325 ff). Kun få af Gersons sange var til danske tekster, blandt dem *Fragment af Hjemvee af Oeh-lenschläger* (G. 48) fra 1811.

²² Gerson 1823; f. o.

²³ I Det Kgl. Bibliotek befinder sig, ud over værkfortegnelsen og fem bind renskrevne partiturer, et antal kilder til Gersons værker: herunder tre bind afskrevne sange, to sange, som Gerson selv lod trykke, seks sange udgivet posthumt af Musikforeningen samt nogle partituraskrifter fra Musikforenings arkiv. Derudover kendes en autograf af *Pater Noster* for mandsstemmer (G.174) i Staatsbibliothek zu Berlin Preußischer Kulturbesitz. Ifølge Angul Hammerich cirkulerede Gersons sange i københavnske familier (Hammerich 1886, s. 61).

²⁴ Ananieva 2013, s. 366, 391.

²⁵ Født David Nathan David, blev døbt 1830 med navnet Christian Georg Nathan David. (DBL-3, opsl. C.N. David; Jørgensen 1950, s. 16).

²⁶ Smidt 1858, s. 5.

²⁷ Bramsen 1979, s. 26.

²⁸ Bramsen 1979, s. 19.

²⁹ Zahn 1991, s. 94.

³⁰ Baumann 2013, s. 281 f.

³¹ Wikipedia-de, opsl. Carl Friedrich Cramer.

³² Levin Salomon Fürst, døbt 1802 med navnet Lorentz Fürst (Ellermeyer 1993, s. 88).

³³ Mendel Joseph Haller, døbt 1805 med navnet Martin Joseph Haller, (Haller 1985, s. 7; Mühlfried 2005, s. 58 ff).

³⁴ Bramsen 1979, s.150 f.

³⁵ Gerson 1823.

³⁶ Baumann 2013, s. 286.

³⁷ Ellermeyer 1993, s. 75; f. o.

³⁸ Ellermeyer 1993, s. 83; f. o.

³⁹ Ellermeyer 1993, s. 120.

⁴⁰ Baumann 2013, s. 309; f. o.

⁴¹ Privat meddelelse fra Jürgen Ellermeyer.

⁴² *Hamburgisches Adress-Buch* 1799 og 1804.

⁴³ Bygningen er stadig i funktion.

⁴⁴ Haller 1985, s.7; f. o.

⁴⁵ Mühlfried 2005, side 68.

⁴⁶ Mühlfried 2005, s. 56f., 68.

⁴⁷ Wikipedia-de, opsl. Gerhard Anton von Halem.

⁴⁸ Prell 1913, s. 19; f. o. Marianne Prell grundlagde i 1832 en "Elementarschule für Knaben", hvor Lorentz Fürsts datter Lisette formentlig underviste 1839-1843 (Bake 1997, s. 212 ff.; *Hamburgisches Adress-Buch* 1839-1843).

⁴⁹ Koselleck 1972, s. XV: "Koselleck var gennem hele sit professionelle liv optaget af at undersøge de begreber, som bidrog til at forme det

moderne samfund. I hans øjne blev de moderne grundbegreber formet i perioden fra 1750 til 1850, som han med en af sine elskede geologiske metaforer betegnede en saddeltid. Inden for geologi betegner en sadel en fold mellem to bjergformationer." (Ifversen 2012, s. 12).

⁵⁰ *Almanach aus Rom für Künstler und Freunde der bildenden Kunst*, bind 1, Leipzig 1810, redigeret af arkæologen Friedrich Carl Ludwig Sickler (1773-1836) og maleren Johann Christian Reinhardt (1761-1837).

⁵¹ Tak til Lugi Cataldi for bistand med oversættelsen fra italiensk.

⁵² Prell 1913, s. 8.

⁵³ Det er ikke lykkedes mig at opspore fødsels- og dødsår for Antonio Ganganelli. Men han findes optaget som "lærer i det italienske og latinske sprog" i *Hamburgisches Adress-Buch* i årene 1804-1812, og han bidrog som skribent for Hamborgtidsskriftet *Hamburg und Altona: eine Zeitschrift zur Geschichte der Zeit, der Sitten und des Geschmaks*. På forsiden af sin tekstsamling *Raccolta Di Prose, E Poesie Di Vario Genere, Ad Uso De' Studiosi Della Lingua Toscana* præsenterer han sig som medlem af Det Florentinske Akademi og det romerske Accademia degli Arcadi. Sidstnævnte akademi havde bl.a. Friederike Brun som medlem, se s. 19.

⁵⁴ Wikipedia-de, opsl. Gerhard von Hoßstrup.

⁵⁵ David 1917, s. 474.

⁵⁶ Gerson 1823; f. o.

⁵⁷ *Hamburgisches Adress-Buch* 1806-1812.

⁵⁸ Jeg har ikke oplysninger om Lisette Fürsts fødsels- og dødsår, men i Gersons tilegnelse af *Walzer für Lisette Fürst* (G. 52, 1810) er hendes fødselsdag anført som den 21. august. I 1839 står "Fr. Lisette Fürst" fra Hamborg på listen over korsangere som deltager i en musikfest i Lübeck (Gathy 1840, s. 103). 1839-1843 ses hun optaget under eget navn i *Hamburgisches Adress-Buch* som tilknyttet "Elementarschule für Knaben" (se note 48) og boende på samme adresse som Lorenz Fürst. Hamborgkomponisten Fr. W. Grund (1791-1874) tilegnede hende sin sonate for cello og klaver op. 11 (ikke dateret). Fr. W. Grund hørte til Gersons omgangskreds i Hamborg, sammen skrev de i 1811 to kompositioner (G. 49 og G. 50, 1811).

⁵⁹ Haller 1985, s. 121.

⁶⁰ David 1917, s. 474.

⁶¹ Søster til Fr. W. Grund (*Europäische Instrumentalisten*, Grund, Christiane (Eleonore)); se note 58.

⁶² Født Mayer, kusine til Felix Mendelssohn Bartholdy, gift 1818 med Heinrich Beer (1794-1842), bror til Giacomo Meyerbeer, (Turner 2006, s. 220).

⁶³ Smidt 1858, s. 5.

⁶⁴ Gerson 1823; f. o. Gerson skrev sin duet for violin og bratsch (G. 32) til samme Kleinschmidt, formentlig ham, som er opregnet som

- orkesterviolinist i musikfesten i Lübeck 1840 (Gathy 1840, s.106).
- 65 Smidt 1858, s. 5.
- 66 Gerson 1823; f. o.
- 67 Den tids undervisning i harmonilære (akkordlære) tog udgangspunkt i generalbas, dvs. læren om akkorder, som forbinder melodi- og basstemmer. Kontrapunkt omhandler regler for selvstændige stemmer i flerstemmig musik.
- 68 Schlüter 1822.
- 69 Jvf. privat korrespondance med Dr. Klaus G. Werner, leder af *Arbeitsstelle Andreas Romberg* ved universitetet i Rombergs fødeby, Vechta.
- 70 20. juni 1819 (Romberg 2009, s. 144; f. o.).
- 71 Andreas Romberg boede i Caffamacherreihe, ikke langt fra Fürsts og Hallers hus i Deichstraße (*Hamburgisches Adress-Buch*, 1808).
- 72 Gerson 1823; f. o.
- 73 Hust 2009, s. 12 ff
- 74 Adresse-efterretninger, 20. marts 1821; Goetze 1821, s. 434–435.
- 75 Gerson 1823.
- 76 Gerson 1823.
- 77 Bramsen 1979, s. 157 ff.
- 78 Smidt 1858, s. 6.
- 79 Bramsen 1979, side 172 ff; Konow 2007, s. 23 ff.
- 80 Ravn 1886, s. 119 ff.
- 81 Ravn, 1886, s. 135 ff.
- 82 Magnus Foght var bratschist i Det Kongelige Kapel fra 1803 til sin død i 1830 (Thrane 1908, s. 440). Portrætter af Foght og hans hustru malet af C.W. Eckersberg (1783-1853) befinder sig på Kunstmuseet Aros.
- 83 Abrahams 1867, s. 75 f.
- 84 Adresse-efterretninger, den 7. oktober 1814.
- 85 Krabbe 1997, s. 164.
- 86 Gerson 1823.
- 87 Formentlig op. 35 i G-dur, SteR 69, komponeret i 1810, udgivet i Leipzig 1815. Rombergs tre øvrige capriccioer for violin og orkester var alle blevet udgivet mellem 1804 og 1808, (Wikipedia-de, opsl. Andreas Romberg).
- 88 Abrahams 1867, s. 77.
- 89 Adresse-efterretninger, den 10. oktober 1818.
- 90 Gerson 1823.
- 91 Gerson 1823, f. o.
- 92 27. maj 1819 (Romberg 2009, s. 142).
- 93 Første gang oprettet i 1809 under ledelse af koncertmester i Det Kgl. Kapel Claus Schall (1757-1835) med sidste sæson 1812-1813 (Ravn 1886, s. 142).
- 94 Ernst Philip Kirstein (1759-1834), fra 1816 til sin død deputeret i generaltoldkammer- og kommercekollegiet (DBL-3, E. P. Kirstein).
- 95 Formentlig Hans Heinrich Schönberg (1785-1845), skuespiller indtil 1807, derefter embedsmand (DBL-1, opsl. Schönberg, Hans Heinrich).
- 96 August Friedrich Goetze (1787-1879), musiklærer, fra 1821 dansk korrespondent for *Allgemeine Musicalische Zeitung* (Busk 1986, s. 44).
- 97 Peter Christian Petersen (1785-1824), klarinettist i Det Kgl. Kapel (Thrane 1908, s. 447).
- 98 Nicolaus Heinrich Massmann (1766-1816), oplysningspædagog, stifter af de *Massmannschen Søndagskoler*, primært rettet mod håndværkslærlinge. "Selvom hovedformålet med undervisningens var, at lære lærlingene at skrive og regne ville man ikke undlade at indprente lærlingene om de pligter, enhver lærling skyldte sin mester og læreremester." Der blev også givet sang- og tegneundervisning (Leksikon, opsl. "De Massmannske søndagskoler").
- 99 Adam Wilhelm Hauch (1755-1838), leder af Det Kgl. Teater 1794-1808, ordensmarskal 1814-1831 (DBL-3, opsl. "A. W. Hauch").
- 100 Rose Goldschmidt, se side 8.
- 101 Hanne (Johanne) Amalie Henriques, født 1794. Hun blev solist ved flere af *Selskabet til Musikens Udbredelses* koncerter.
- 102 Formentlig solodanserinde ved Det Kgl. Teater Augusta Saabye (1789-1850), f. Lauerwald (Bruun Rasmussen 2011, s. 33).
- 103 Gerson 1820; f. o.
- 104 Repertoire, opsl. "Josef og hans Brødre i Ægypten". Rondonen af Romberg må være *Rondo A-dur für Violine und Orchester op. 29*, SteR 68 fra 1810 eller *Adagio und Rondo alla Polacca A-dur für Violine und Orchester*, SteR 78 fra 1816. De to romancer fra Méhuls opera er 2. akt nr. 7, *Ab! lorsque la mort trop cruelle*, og 1. akt nr. 2, *A peine au sortir de l'enfance*. Begge sange var udgivet 1816 af musikforlaget Lose med dansk tekst og klaverledsagelse og var derfor velkendte for koncertgængerne.
- 105 Ravn, 1886, side 146 med henvisning til en artikel i *Allgemeine musikalische Zeitung* (1821 nr. 25) om det københavnske musikliv skrevet af August Friedrich Goetze, se note 96.
- 106 Smidt 1858, s. 5.
- 107 Engberg 2004, s. 386.
- 108 Gjessing 1850, s. 137.
- 109 Glenthøj 2010, s. 53.
- 110 Den på ingen måde velbeslåede Baggesen havde måttet tage til takke med et billigt logi i Brolæggerstræde under et tidligere besøg i København.
- 111 Gerson 1820; f. o.
- 112 Tudvad 2010, s. 37 ff.
- 113 Denne, som nu befinder sig i Rigsarkivets samlinger, og andre

tilsvarende opslag blev nedtaget af politiet med henblik på at identificere håndskriften (Albertsen 1984, s. 12).

114 Krak 1817-1819.

115 Gerson 1823; f. o.

116 Biesta 2006, s. 16.

117 Bramsen 1979, s. 172.

118 Courlænder havde "i den franske Occupationstid [...] været Politiebedsmand i Hamborg, men [havde] nu, da Bladet vendte sig, [...] maattet forlade denne By" (Abrahams 1876, s. 37).

119 Albrecht Heinrich Matthias Kochen (1776-1847), præst ved Københavns tyske St. Petri Kirke 1816-1824 (Wikipedia-de, opsl. "St.-Petri-Kirche (København)").

120 Gerson 1820; f. o.

121 Hammerich 1886, s. 14 f.

122 Borchsenius 1969, s. 68 f.

123 Klitgaard Povlsen 1998b, s. 203 ff.

124 Klitgaard Povlsen 1998a, s. 20.

125 DBL-3; opsl. "Constantin Brun".

126 Thiele 1917, s. 67, 70.

127 Klitgaard Povlsen 1998c, s. 274.

128 Tekst af Charles-Augustin Bassompierre (Sewrin) (1771-1853) og René de Chazet (1774-1844).

129 David 1917, s. 474.

130 Klitgaard Povlsen 1998b, s. 203.

131 Bobé 1910, s. 243 f.

132 Forskellig musik til hvert af digtets strofer modsat strofiske lieder, der har den samme musik til alle strofer.

133 Jørgensen 1950, s. 11.

134 David 1917, s. 473.

135 Gerson 1920; f. o.

136 Baggesen 1792, s. 32.

137 Lundgreen-Nielsen 2015.

138 Gerson 1823.

139 August Baggesen: *Jens Baggesen Biographie*, København 1844-1856; A. Arlaud: *Poetiske Skrifter*, København 1891-1903; K.F. Ple-sner: *Baggesenbiografi*, København 1943.

140 Ifølge litteraturhistorikeren Emil Gigas kan den tyske tekst ikke være skrevet af Oehlschläger selv. *Jøderne under Træet* er personer i Oehlschlägers stykke, men de var også virkelige personer, som sang på Dyrehavsbakken på Gersons og Oehlschlägers tid: Michel Levin (1740-1835) (DJGDB id=I23167) og Esther Simon (1761-1815) (DJGDB id=I23168). Teksten stammer sandsynligvis fra de syngendes eget repertoire (Gigas 1898, s. 114 f). Begyndelsen på teksten og Gersons melodi ligner en arie: *Es war einmal ein alter Mann, der hat ein junges Weibchen*, fra Carl Ditters von Dittersdorfs (1739-1799)

syngespil *Das rote Käppchen* fra 1790.

141 Oehlschlägers *Hjemvee* blev første gang trykt i 1806 i tidskriftet *Charis*. Gerson udvalgte strofe 6-7 og har sandsynligvis selv skrevet den tilføjede tyske gendigtning. Den i dag mest kendte musik til Oehlschlägers digt er Carl Nielsens *Underlige aftenluft*.

142 Gerson 1824; f. o.

143 Komponerede den melodi til *Der er et yndigt land*, der benyttes officielt.

144 Ørbæk Jensen 1991, s. 34 ff.

145 Heiberg 1931, s. 27 f.

146 Smidt 1858, s. 5.

147 Bramsen 1979, s. 188.

148 Gersons bidrag til konkurrencen om den bedste melodi til Juliane Marie Jessens (1760-1832) "kronede danske Nationalsang" (Erichsen 1976, s. 194 ff.).

149 IMSLP, http://imslp.org/wiki/List_of_works_by_Georg_Gerson